

De Coster, zijn Tijd en de Vlaamse Jeugd vandaag

VOORWOORD (VAN DE UIL)

Op 31 december 1867 verschijnt Charles De Costers « La Légende... » (1). Hiermee voegt De Coster aan het Belgisch literaire erfgoed een epos toe dat tot het kruim van de wereldliteratuur behoort. De beroemde Ierse criticus en toneelauteur George Bernard Shaw rekende hem tot de 10 beste romans aller tijden.

De verspreiding en het aantal herdrukken in acht genomen, is « La Légende... » zeker het meest gelezen Belgische literaire produkt en zijn schepper de eerste Belgische schrijver.

De Costers meesterwerk verscheen o.m. in het Duits, het Engels, het Italiaans, het Spaans, het Pools, het Tsjechisch, het Roemeens, het Bulgaars, het Hongaars, het Zweeds, het Deens, het Juddish, Esperanto, enz. Vooral in de Sovjetunie is zijn boek bijzonder populair. Daar circuleren namelijk een 20-tal vertalingen van het epos in de verschillende talen van de sovjetrepublieken. Sedert de eerste vertaling in 1916, verschenen niet minder dan 46 herdrukken met een totaaloplage van meer dan 16 miljoen exemplaren.

En toch. De Costers « Légende... » is — hoewel het mooiste epos ooit aan de moed, het hart en de levenslust van het Vlaamse volk opgedragen — in datzelfde Vlaanderen nooit een bestseller geweest. Volgens sommigen omdat het in het Frans geschreven was. Een zwak argument ! Temeer daar een zekere R. Delbecq al in 1896 voor een vertaling zorgde. Die werd pas in 1914, d.i. 18 jaar nadien, herdrukt. (2). Een duidelijke graadmeter voor het geringe succes.

Prof. Aloïs Gerlo heeft in zijn boekje « **Charles De Coster en Vlaanderen** » (1959) al gepoogd de gronden op te sommen waarop De Costers impopulariteit berust : Het Vlaamse volk kreeg geen toegang tot de Uilenspiegellegende om reden van haar anti-clericale strekking.

Kunstkritici en historici verweten De Coster een gebrek aan objectiviteit, een zwart-wit visie, een blinde haat enz. In feite zat het hen dwars dat De Coster in zijn « Légende... » een aantal historische feiten reveleerde, tot dan taboe in het onderwijs en in de katholieke ideologie : de Spaanse provocaties tot de Beeldenstorm, zijn visie op de « katholieke » Keizer (-slager) Karel (Da Da), zijn beklemtoning van de sociaal-economische drijfveren tot de opstand, de praktijken van clerus en Inquisitie enz.

Bovendien tekende De Coster Tijnl, Nele, Lamme Goedzak en de anderen op zo'n manier dat ze niet alleen als 'concrete' personages in de 16e eeuw figureerden, maar

tot symbolen zijn uitgegroeid van de Vlaamse weerstand in alle perioden en tegen alle onderdrukkers. Door die universele symboliek legde De Coster ook de band met de misgroeiingen en onrechtvaardigheden in zijn tijd t.w. de 2e helft van de 19e eeuw. In zijn ' **Voorwoord van de Uil** ' verwittigt Bubulus Bubb (= de uil = De Coster) hem hiervoor :

« ... Je plaatst Karel V en Filips II op het schavot van de geschiedenis ; je bent niet wijs, niet voorzichtig. Ben je er wel zeker van dat er vandaag geen Karel V-es en Filips II-es meer rondlopen... wie het zwaard hanteert, zal erdoor vergaan. »

Ook die band tussen heden en verleden en het mobiliserend element dat het T. U.-thema in zich draagt, zal de distributie van De Costers boek zeker gestremd hebben.

Voorts heeft het katholicisme — als belangrijkste geestesstrooming in Vlaanderen — op allerlei manieren gepoogd de breed-humanistische Tijnl-de-geus in een erg katholiek of (en) Vlaamschauvinistisch keurslijf te wringen. Want zoals De Coster Tijnl zag, zó mocht het Vlaamse volk hem zeker niet zien. Heel wat inspiratieloze navolgingen en lauwe imitaties zagen het licht. Tijnl gedegradeerd tot nar, Tijnl-de-flamingant, Tijnl-de-vurige katholiek... alles weliswaar met een volksvermakend sausje overgoten. Geen enkele evenaart noch thematisch, noch kwa visie De Costers meesterwerk.

Compleet onoverzichtelijk is het enorm aantal kinderboeken waarin Tijnl de hoofdrol speelt. Welke visie op Tijnl overheerst hier ? Ik citeer even uit een overigens erg overzichtelijk en prachtig geïllustreerd boekje van de Uilenspiegelvereniging - Damme : « ... Wat meteen opvalt bij veel van die uitgaven is hoever de Tijnl uit het kinderboek verwijderd is van de onbezwaarde Uilenspiegel uit het volksboek. De schrijvers houden het niet alleen krampachtig bij deftige, gladgestreken en vlijtig afgeroomde moppen, ook de geest van Uilenspiegel wordt totaal verminkt zodat men finaal

het beeld krijgt van het stoute-schooljongetje-met-een-goed-hart-en-grote-liefde-voor-zijn-moeder, en bij wie alles tenslotte toch terecht komt ! » (3)

Daarna volgen een aantal illustratieve citaten uit kinderboeken, waaruit blijkt dat het de makers om te doen was de kinderen op een aangename manier een reeks (burgerlijke) (on)deugden bij te brengen : vroomheid, gehoorzaamheid, netheid, spaarzaamheid, vlijt, orde, enz.

Hoever staan we nu — vandaag ? Hebben de vele eng-nationalistische volksvermakende en katholieke variaties als tegengif optimaal gerendeerd ? Is De Coster bij de Vlaamse jeugd nog steeds weinig of niet bekend ? Welke visie op de Tjil Uilenspiegel-figuur overheerst bij jongeren ? Tjil-de-katholiek, Tjil-de-flamingant, Tjil-de-clown of Tjil, de held van de nationale bevrijding ? Waar en in welke tijd situeert men hem in de eerste plaats ? Lezen de jongeren ook De Coster ? Via welke media leren ze Tjil Uilenspiegel kennen ? Hoe ver reikt die kennis ? Wat is het aandeel van de school hierin ?..

Die vragen en nog vele andere stelden we ook aan een 250 jongeren binnen de leeftijdsgroep 15 - 20 : zowel jongens als meisjes : leerlingen uit het vrij als uit het rijksonderwijs, uit het technische en beroeps- als uit het middelbaar alg. vormend (Mavo) en het normaal-onderwijs. De spreiding over leeftijd en studierichting is willekeurig, afhankelijk van de toevallige medewerkers, bereidwillig genoeg om de enquêtes op hun school of in hun klas(sen) te verspreiden.

II. VOORSTELLING VAN HET ONDERZOEKSMATERIAAL :

A) SCHEMA : Aantal leerlingen verdeeld over de studierichtingen

Mavo ¹ 6des (18 j. - 17 j.)		5des (17 j. - 16 j.)		4des (16 j. - 15 j.)	
Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
74	29,5	61	24,3	40	15,9

Rijknormaalschool 19 j.		Technische en Beroeps ² 6des		5des	
Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
40	15,9	13	5,2	23	9,2
					251 llngr

¹ afkorting voor Middelbare algemeen vormende richtingen, zo bijv. Latijn-wetenschappen, Wetenschappen, Economische enz.

² Hier zal ik voortaan de percentages weglaten. Het betreft slechts 36 leerlingen, een te kleine groep om tendenzen in na te gaan, temeer daar ze dan nog eens over 2 leeftijden verspreid liggen : 5des (16-17 j.), 6des (17-18 j.)

B) De enquête zelf : zie punt III :

Onderzoek en toelichting bij de antwoorden

C) Beperkingen :

De resultaten van deze enquête verdienen zeker niet het predikaat « wetenschappelijk ». Hiervoor is het onderzoeksmateriaal te beperkt en te willekeurig vergaard. Ook de opstelling van de enquête evenals de verwerking van het materiaal zal heus wel niet altijd volgens de normen van het wetenschappelijk onderzoek gebeurd zijn.

Ook hebben we geen sociologisch onderzoek willen doen : zo onderzochten we bijv. niet of er een band bestaat tussen de sociale afkomst van het kind, de sexe (jongen - meisje), de politieke opvoeding van huize uit en zijn of haar opvattingen over en beeld van Tjil Uilenspiegel.

Nochtans de moeite waard om ook die aspecten eens aan te pakken. Evenals « de verkrijgbaarheid » van De Costers boek in de Vlaamse bibliotheken ! Misschien twee interessante thema's voor een licentieverhandeling.

III. ONDERZOEK EN TOELICHTING BIJ DE ANTWOORDEN

A) Vragen 1 en 3¹

1. De naam Tijl Uilenspiegel associeer ik **in de eerste plaats met** (let erop : 1 mogelijkheid aanduiden) :
 - a. Een vurig verdediger van het katholicisme tegenover het opkomend protestantisme in de 16de eeuw.
 - b. Een Middeleeuwse slimme clown die door zijn guitenstreken de mensen de stuipen op het lijf joeg.
 - c. Een volkse vrijheidsheld uit de 16de eeuw die vocht voor de bevrijding van de Nederlanden tegen de Spaanse overheersing.
 - d. Een edelman die een vooraanstaande rol speelde in de Belgische opstand van 1830 tegen het Hollands Bewind.
 - e. Een vurig flamingant uit het midden van de vorige eeuw die zich met hand en tand tegen de verfransing van Vlaanderen verzet heeft.
 - f. Een Vlaams activist die tijdens W.O. I de Vlaamse boerenjongens opriep tot verzet tegen de franstalige officieren.

¹ Voor elke vraag krijg je telkens het correct ingevulde model Vragen 1 en 3 nemen we samen omdat de antwoorden zo goed als samenvallen

2. Schema van de resultaten (in %) :

1	Normaalschool 40 lingen	Mavo		Technische en Beroeps		Algemeen Aantal	%
		6des (74 II.)	5des (61 II.)	6des (13 II.)	5des (23 II.)		
A ²	40 %	33,7 %	36,6 %	7	7	85	33,8 %
B	57,5 %	52,7 %	38 %	2	9	112	44,6 %
C	2,5 %	1,3 %	15,5 %		1	17	6,8 %
D							
E		4 %	8,5 %	4	6	22	8,8 %
F	nergens	0	10 %				

² A, D, F : te verwaarlozen percentages.

3. Tijl situeer ik in de eerste plaats in :
(schrapp wat onjuist is)

- de oudheid
- de Middeleeuwen
- de 16de eeuw
- de 18de eeuw
- de 19de eeuw
- de eerste helft van de 20ste eeuw.

3. Toelichting :

In de eerste vraag lagen zowat alle visies op T.U. vervat. Gezien de antwoorden gegeven waren, konden de ondervraagden dat alternatief kiezen dat het nauwst bij hun beeld van Uilenspiegel aansloot.

De grote meerderheid van de jongeren kiest duidelijk voor de mogelijkheden B en C, t.w. 78 %. De Middeleeuwse clown (33,8 %) moet zelfs bijna over de ganse lijn de duimen leggen voor de 16e eeuwse bevrijdingsheld (44,6 %), d.w.z. voor de Tijl zoals die ook in het werk van De Coster naar voren komt. Slechts 7 % associeert hem met het enge flamingantisme en situeert hem in voorgaande eeuw. Zo goed als niemand associeerde hem met de contra-reformatie (A), met het Vlaamse activisme (F) of verhief hem tot een Belgicistisch edelman (D). Een kleine 9 % associeerde hem nergens mee of sprak zich er althans niet over uit. Dat percentage ligt het hoogst bij de 15-16-jarigen en daalt naarmate de leeftijd van de ondervraagden stijgt. Ook lijkt men op 19 jaar (zie kolom 1) veel uitgesprokener te kiezen voor B of C; de andere alternatieven komen zo goed als niet aan bod.

A) Vraag 2 : Via welke media en kultuuruittingen hebben jongeren T. U. leren kennen ?

1. Ingevuld model :

2. Schrap wat niet past : ik ken Tijl Uilenspiegel via :
en vul in waar kan

- a. de school, nl. door de lessen

- b. het lezen van een
— stripverhaal
— roman
— jeugdboek
— gedicht
— toneelstuk
titel : « La Légende... »
auteur : Ch. De Coster
 in vertaling van Theun de Vries
uitgave : Bert Bakker
- c. het zien van een
— film
— toneelstuk
— ...
- d. via de televisie (**feuilleton**, debat, toneelstuk, ...)
Russische film in zes afleveringen
via de radio
- e. via het bezoek aan **Damme**
- f. via een boekje : « **Uilenspiegel, wie ben jij ?** »
(Uilenspiegelvereniging)

2. Schema van resultaten ,in aantal vermeldingen)

	Normaalschool		Mavo		5des	6des	Totalen
	(40 ll.)	4des	5des	6des			
Totaal	10	4	32	25	9	2	82
School							
Nederlands	5	1	24	17	6	2	
Frans	2		1	3			
Geschiedenis	1	2		1	2		
Duits	1		1				
Moraal	1	1	6	4	1		
t o t a a l	24	13	25	29	7	3	101
Lectuur							
Roman	7	2	8	7	2	1	
Strip	1	1	5	3	2		
Jeugdboek	15	8	10	15	3	2	
Toneel	1	1	1	2			
Gedicht	0	1	1	2			
t o t a a l	12	6	7	19	5	3	52
Beeld en luistermedia							
Feuilleton	5	3	7	12	2	2	
Film	1			3			

Toneel	0	2	1	1	3	1
Niet omschreven	5	1	3	3	3	1
Documentaire	1					1
Cinema	5	4	2	2		
Schouwburg	2	1	0	0	1	
Poppenspel	1	0	1	1		24
Afbeelding + kalender						
Mondelinge overlevering	2	0	2	2		
Bezoek aan Damme of and. Uilensp. stad						
Andere						

3. Toelichting bij 2 :

Hier speelt niet zozeer het aantal ondervraagden, dan wel het aantal vermeldingen een rol. Eén ondervraagde kan via verscheidene kanalen van T. U. gehoord hebben zo bijv. én via lectuur én via de televisie én via een bezoek aan Damme.

Elke ondervraagde kon theoretisch 15 mogelijkheden aangeven (zie modelvraag). Vermenigvuldigd met het aantal ondervraagden geeft dat 3.765 mogelijkheden. In werkelijkheid krijgen we slechts 301 vermeldingen, d.i. 7,9 % van het absolute aantal of gemiddeld 1,2 vermeldingen per leerling. Dat laatste cijfer ligt het laagst bij de 15 - 16-jarigen (0,85), het hoogst bij de 19-jarigen (1,7). Bovendien hebben heel wat leerlingen die vraag doodgevoorn overgeslagen.

De filosofie indachtig dat je met cijfers altijd moet oppassen, menen we hieruit toch te mogen concluderen dat de grote meerderheid van de jongeren nog nooit grondig een kunstuiting op het Uilenspiegelthema heeft gelezen, bekeken of beluisterd. De kennis omtrent en de visie op de Uilenspiegelfiguur kan dan ook maar oppervlakkig zijn. De meesten kennen hem toevallig omdat hij nu eenmaal tot het cultuurpatrimonium behoort en vroeg of laat bots je wel eens met je neus op zijn naam.

De lectuur is met (?) 33,5 % van de 301 vermeldingen de vaakst aangegeven bron van kennis omtrent Tijn Uilenspiegel. 53 jongeren (d.i. ± 20 %) beweert ooit een T. U.- jeugdboek te hebben gelezen. Toch herinneren zich maar 8 onder hen vaag nog de auteur óf de titel óf allebei. Misschien wel normaal als je bedenkt dat de enquête onverwacht en onvoorbereid in klas diende ingevuld te worden. We herinneren ons nu eenmaal gemakkelijker de titel van een T.V.-feuilleton van een paar jaar terug dan die van een boek. Somborderd stemt het ons te weten dat 7 op de 250 jongeren De Coster effectief gelezen hebben. Toneel, strips en poëzie komen er vrijwel helemaal niet aan te pas.

Voor 82 jongeren (32 %) is de school o.m. ook een oord waar ze ooit wel eens over Tijl Uilenspiegel hebben horen praten. De lessen Nederlands en in mindere mate ook de lessen Moraal bieden hen hiertoe blijkbaar de meeste kansen, de lessen Frans en Duits weinig of geen. De aard van de resultaten wijst trouwens uit dat de kennismaking met Uilenspiegel op school veel nauwer samenhangt met de goede wil van een individuele leraar dan met een van (school) overheidswege systematisch geleverde inspanning om De Coster en zijn boek dichterbij het jong volkje te brengen.

Een goeie 17 % van de vermeldingen of 52 jongeren (± 20 %) beweren Tijl Uilenspiegel van de televisie te kennen. Meer dan de helft onder hen via een feuilletonreeks. Ter verduidelijking voegen we eraan toe dat de enquêtes verspreid werden nog vóór het initiatief van de B.R.T. om de Russische Uilenspiegelfilm in zes afleveringen uit te zenden.

Vermeldenswaard is ook dat slechts 15 jongeren ooit eens in Damme geweest zijn. Misschien een nuttige aanwijzing om eens wat meer (liefst deskundig) geleide schoolreisjes in te leggen.

B) Vraag 4 : Tijls familie :

1. Correctiemodel :

4. Tijls familie (invuloefening) :

Tijls vader heette **Claes**

Tijls moeder heette **Soetkin**

Tijls lief heette **Nele**

De moeder van Tijls lief heette **Katelijne**

Tijls metgezel heette **Lamme Goedzak**.

2. Schema van de resultaten :

	Normaal- school		Mavo		Beroeps- en Technische		tot. %
	6des (74)	5des (61)	4des (40)	6des 5des (13) (23)			
vader	0 0 %	2 2,7 %	10 16,4 %	12 30 %	1 8	33 13 %	
moeder	0 0 %	1 1,4 %	3 4,9 %	7 17,5 %	1 4	16 6,4 %	
lief	38 95 %	52 70,3 %	33 54 %	30 75 %	13 14	180 71,7 %	
moeder v. Nele	1 25 %	2 2,7 %	2 3,3 %	4 10 %	1 3	13 5,2 %	
kamerraad	34 85 %	2 2,7 %	2 40,9 %	23 57,5 %	7 12	143 57 %	

3. Toelichting bij vraag 4

In alle studierichtingen en op elke leeftijd zijn Lamme — Vlaanderens buik — en vooral Nele — Vlaanderens hart — het best gekend. Toch blijken Nele en Lamme zelfs bij naam nog voor vele jongeren onbekenden (resp. 28 en 43 %). Die percentages liggen gelukkig beduidend lager bij de Normalisten.

Claes, Soetkin en Katelijne zijn de jongeren zo goed als onbekend. Opvallend genoeg kennen de 15-16-jarigen de figuranten blijkbaar toch nog beter dan de oudere leeftijdsgroepen. Vergelijk bijv. Mavo 4des met Normaalschool. Ook die resultaten staven eens te meer ons argument dat de jeugd, ook vandaag nog, de Tijllegende zeer oppervlakkig kent.

Vraag 5: over schrijvers en Tijl Uilenspiegel:

Ter inleiding:

Gegeven waren een aantal welbekende binnen- en buitenlandse auteurs. De jongeren moesten zelf aanstippen wie uit de reeks over Tijl Uilenspiegel geschreven heeft, de aard van het literaire produkt omschrijven en tenslotte de nationaliteit van de auteur bepalen. De correcte antwoorden staan telkens in vette druk.

1. Correctiemodel¹:

5. Juist of onjuist:

Volgende auteurs hebben een boek, een gedicht of toneelstuk aan Tijl Uilenspiegel gewijd:

	juist of onjuist	Vlaams- sprekend	Belg	Bui- ten- lander	aard
Hendrik Conscience					
Charles De Coster	juist	Franssprekende			roman

— W. Shakespeare

¹ Het spreekt vanzelf dat ik bij deze vraag niet vooraf het hele oeuvre van de 7 onjuiste auteurs ben gaan uitpluizen om na te gaan of ze dan toch niet iets over Uilenspiegel gepleegd hebben. Een overijverige filoloog zou er mij kunnen op wijzen dat bijv. Guido Gezelle toch ooit een Uilenspiegelversje bij wijze van penneprobeersel op een papieren tafelservet heeft gepleegd. Hiervoor mijn excuses bij voorbaat.

— Guido Gezelle				
— Hugo Claus	juist	Vlaming		
— Theun de Vries	juist	Nederlander	X	toneel- stuk verta- ling
— August Vermeylen				
— Felix Timmermans ²				
— Cyriel Buyse				
— Victor Hugo				

² Felix heeft bij mijn weten wel één of meer kleurhoutsnedes op het Uilenspiegelthema gemaakt. Zie bijv. « Uilenspiegel, wie ben jij? », p. 89.

2. Resultatenschema :

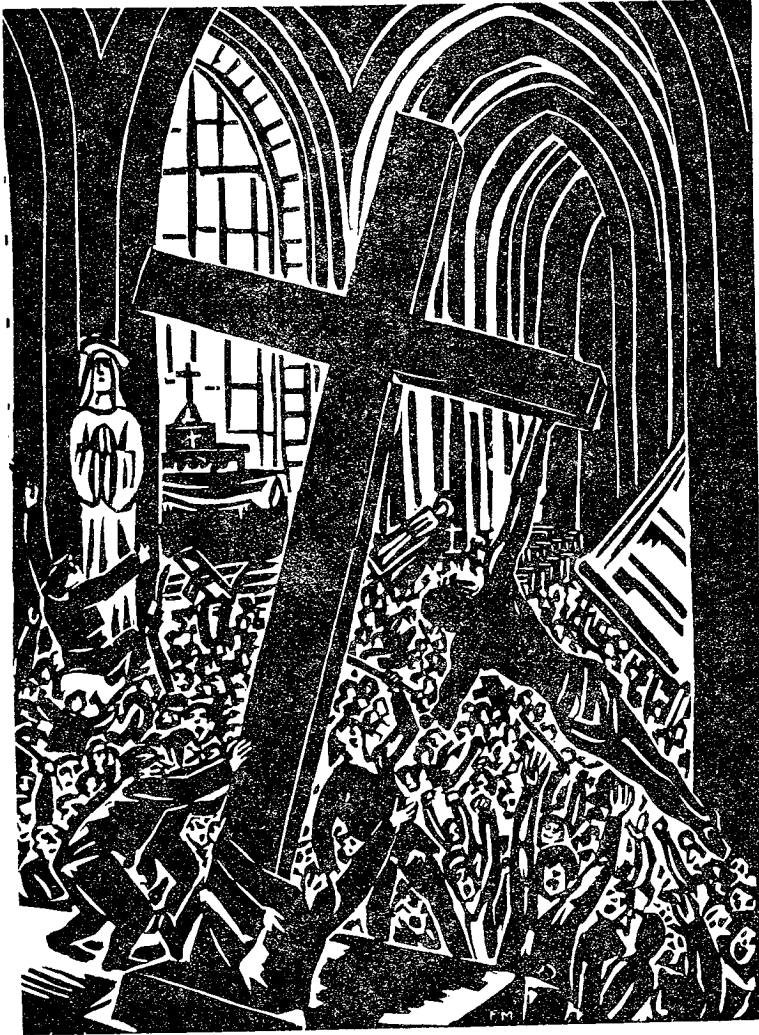
A. Heeft over Tijl geschreven

	Nor- maal- school 40 st.	Mavo			Tech. + Ber.		Tot.	%
		6e 74	5e 61	4e 40	6e 13	5e 23		
H. Conscience	1	12	11	2	1	6	34	13,5 %
Charles De Coster	26	42	36	11	2	8	125	50 %
W. Shakespeare	—	5	3	2	0	0	10	
Guido Gezelle	—	22	6	9	0	4	41	16,3 %
Hugo Claus	8	4	7	8	0	8	35	13,9 %
Theun de Vries	2	6	19	2	0	0	29	11,5 %
August Vermeylen	1	6	5	2	0	0	14	
Felix Timmermans	1	21	8	11	1	4	46	18,3 %
Cyriel Buysse	2	8	7	9	0	1	27	10,75 %
Victor Hugo		5	3	2	0	0	10	

B. Aard v. h. literair produkt

C. Nationaliteit

Roman	Toneel	Gedicht	Vertaling	Geen antw.	Vlaamsspr. Belg	Fransspr. Belg	Buitenl.	Geen antw.
83*		2		40	66	36*	4	19
8	5*	4		18	29*		2	4
9	1	1	3*	15	10		6*	13

3. Toelichting bij de resultaten :

Ook hier is het opvallendste kenmerk : de onwetendheid. Verheugend is zeker dat de naam van De Coster veel duidelijker verbonden wordt met het lot van Uilenspiegel dan die van de andere auteurs. Ongeveer 1 jongere op 3 weet dat hij er een roman over schreef. Wel lijkt de verwarring groot omtrent zijn nationaliteit : ongeveer de helft van hen die hem als Uilenspiegel-schrijver aanstipten brengen hem naar het Vlaamse kamp over, slechts 36 jongeren katalogeren hem terecht als Franstalige Belg. De Vlaamse naam en ons « restje » Vlaams chauvinisme — dat wie Vlaanderen looft, wél Vlaming moet zijn — zit hier zeker voor veel tussen. Merken we ook op dat het percentage dat De Coster met Uilenspiegel associeert grosso modo overeenstemt met dat dat Tijn als nationale bevrijdingsheld in de 16e eeuw situeert.

Dat Hugo Claus een prachtige De Costeriaanse toneelbewerking heeft gemaakt en dat de Noordnederlandse Theun de Vries ons een oerdegelijke Nederlandse vertaling heeft bezorgd, is de jeugd weinig of niet bekend. Ze worden zelfs ten onrechte gepasseerd door Conscience, Buyse en Timmermans. Doodgewone onwetendheid, « 't-zou-toch-wel-kunnen » en verwarring (bijv. met Timmermans 'Pallieter') liggen hier wellicht aan de basis van.

E) Vraag 6 :

Met welke stad associeer je Tijn Uilenspiegel ?

1. Resultatenschema :

	Normaal- school		Mavo			Technische- Beroeps		Tot.	%
	40 ll.	6des	5des	4des	6des	5des			
		74	61	40	13	23			
Damme	24	29	15	6	0	6	80	32	
Brugge	0	3	10	8	3	2	26	10,4	
Antwerpen	2	11	4	9	0	1	27	10,8	
Gent	0	1	5	1	1	1	9	3,6	
Brussel	0	0	3	9	0	0	6	2,4	
Andere									
Vlaamse stad	4	3	4	0	0	4	15	6	
Duitse stad	5	0	0	1	0	1	7	2,8	
Amsterdam	0	2	2	1	0	0	5	2	
Geen antwoord	12	24	19	11	9	8	83	33,2	

2. Toelichting bij het schema :

Eén derde van de ondervraagden associeert hen met geen enkele stad, ongeveer evenveel terecht met Damme. Ook Brugge en Antwerpen halen nog een redelijke score. Het grootste percentage Damme-kiezers (60 %) en de meest uitgesproken keuze vinden we bij de normalisten (de 19-20-jarigen). Dan gaat het volgens leeftijdsgroep in dalende lijn. Maar 15 % onder de 15-16-jarigen associëren Tijn in de eerste plaats te Damme. Hoe jonger de ondervraagden, hoe vaker ook nog andere steden dan Brugge en Damme vermeld worden.

Eindbeschouwingen :

Met onverdroten ijver hebben rechts-katholieke en Vlaamschauvinistische middens jarenlang de boekenmarkt — ook die van het jeugdboek — overstelpst met T. U.-bewerkingen en -naboetsingen allerhande. Daar stak 'uiteraard' niet alleen volksvermakende edelmoedigheid achter. Bovendien controleerde de

clerus het Vlaamse bibliotheekwezen tot vóór 20 jaar nagenoeg volledig. Vooral in de kleinere dorpen en gemeenten mag je ook vandaag nog haar invloed niet onderschatten. Wie kent het beeld niet van de dorpsbibliotheek vlak naast de kerk of dekenij, beheerd door en op zondagmorgen opengehouden door de grijzende hoofdonderwijzer waarvan je wel kon raden waarvoor hij stemde? Vanzelfsprekend kon je er wel Tijl Uilenspiegel ontlenuen, maar niet die van de « ge-indexeerde » De Coster. Doel van de rechtse intelligentia : de distributie van De Costers epos verhinderen en de breed-humanistische, volksmobiliserende Tijl — na verminging — voor eigen ideologisch gebruik aan te wenden of hem zgn. terug te « depolitiseren ». Daartegenover stond De Costers Tijl nagenoeg alleen maar als een rots in de brandng, nooit helemaal uitgeschakeld, wachtend op betere tijden... maar zijn die vandaag aangebroken?

De cijfers in acht genomen lijken tientallen jaren van preventieve censuur en ideologische vertekeningen voor rechts niet zo vruchtbaar. Het « tegengif » werkt niet langer optimaal. Ziehier de resultaten :

- Voor bijna de helft van de jongeren is Tijl in de eerste plaats de 16de eeuwse volkse vrijheidsheld zoals ook in het werk van De Coster. Dat gold voor alle leeftijdsgroepen en in de beide onderwijsnetten. Eén sterke concurrent laat hem voorlopig niet los: de clowneske guit, de a-politieke Tijl. De katholieke en flamingantische Tijl komen er niet meer aan te pas. Wat 'jammer' voor al het rechtse hersengekronkel, het kostbare papier en al die lieve centjes. Tijl houdt blijkbaar niet van het clerico-nationalistisch harlekijnenpakje dat sommigen hem mordicus willen aantrekken¹ ».
- De Coster komt uit de resultaten duidelijk als dé Uilenspiegelauteur naar voren. De helft van de jongeren verbindt zijn naam onlosmakelijk met de roemruchtige en heldhaftige avonturen van Tijl en Lamme Goedzak in Vlaanderen. Niet één andere

auteur haalt op verre na dezelfde score, helaas ook Hugo Claus niet.

Maar mogen de linkse kultuurfondsen en actiekomitees nu in dit Uilenspiegeljaar op hun lauweren rusten? Geenszins. Want op de juiste ideologische situering van Tijl en de herwaardering van De Costers naam na, is oppervlakkigheid en verwarring toch de hoofdwet. Ter illustratie nog even op een rijtje zetten dat :

- slechts 7 jongeren De Coster ' effectief ' gelezen hadden. Dat probleem dient natuurlijk in een ruimer kader gesitueerd : de hoge prijs van de boeken, een aangekweekte afkeer bij jongeren voor ' ernstiger ' lectuur o.m. dank zij het literatuuronderwijs op school, het afgeschrikt worden door al wat « dik » is, in « kleine lettertjes » gedrukt en geen « plaatjes » bevat, enz. ;
- meer dan de helft van de jongeren die De Coster met Tijl associëren, van hem een rasechte Vlaming maken ;
- alleen de directe antagonisten (eigenlijk een ' ongelukkig ' woord hier) — Lamme en Nele — de jeugd vrij goed bekend lijken. Claes, Soetkin en Katelijne zijn hen vrijwel onbekend ;
- één derde Tijl in geen enkele stad kan huisvesten, en slechts 1/3 hem met Damme associeert.

Uit de resultaten blijkt dus duidelijk dat de meeste jongeren nog nooit ernstig en grondig een cultuurprodukt op het Uilenspiegelthema — laat staan dat van De Coster — gelezen, beluisterd of gezien hebben. Dus toch nog heel wat werk op de planken.

Dirk Roelandt

VOETNOTEN

- (1) De volledige titel luidt : « **La Légende et les Aventures héroïques, joyeuses et glorieuses d'Ulenspiegel et de Lamme Goedzak au pays de Flandres et ailleurs** ».
- (2) Er bestaat ook een zeer degelijke vertaling van **Theun de Vries**, in 1977 voor de 7e maal herdrukt en als paperback verschenen bij Bert Bakker, Amsterdam (prijs 399 fr.).
- (3) Overgenomen uit « Uilenspiegel, wie ben jij ? », uitgave van de Uilenspiegelvereniging, p/a Speystraat 1, 8351 Damme (1978), p. 96.
- (4) Uit A. Gerlo : « De Coster en Vlaanderen », (1959).